

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบจังหวัดนราธิวาส

Citizen Engagement in Development of KOH SWARD Community, Praiwan Sub-District, Tak Bai District of Narathiwat

อัปดุลคอดีด เจ๊ะแต¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบจังหวัดนราธิวาส” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน/ปัจจัยภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ (2) เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนประกอบด้วยวิธีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ และการศึกษาลำดับขั้นในสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนของตนเอง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ และตัวแทนครัวเรือน การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย และนำเสนอโดยการบรรยายเชิงพรรณนาผลการวิจัยพบว่าบริบทของชุมชน/ปัจจัยภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จพบว่า บริบทของชุมชน/ปัจจัยส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบผลสำเร็จประกอบด้วย (1) ภาวะผู้นำ (2) ผู้นำศาสนา (3) วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน (4) ทูตทางสังคม (5) การสร้างแรงจูงใจ

สำหรับผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนพบว่า ลำดับขั้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (5) การมีส่วนร่วมในการ

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนารัฐพรการมนุษย์ คณะพัฒนารัฐพรการมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ 10240 ประเทศไทย

ประเมินผลจากการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นในช่วงที่ชุมชนกำลังประสบกับปัญหา ส่งผลให้การดำเนินงานของคณะทำงานที่เกิดจากการรวมตัวของแกนนำในชุมชนสามารถดำเนินงานได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนต่อกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนโดยการใช้องค์ความรู้ของชุมชนเป็นเครื่องมือไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมอื่นๆ ให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจุบันชุมชนบ้านเกาะสวาดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557 มีความโดดเด่นและเข้มแข็งหลากหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมสาธารณะ, ความเข้มแข็งในการทำกลุ่มส่งเสริมอาชีพ, ความเข้มแข็งในด้านความเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย, ความเข้มแข็งด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี, และความเข้มแข็งในการส่งเสริมการศึกษาแก่สมาชิกในชุมชน เป็นต้น สมาชิกของชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาอย่างต่อเนื่องจากเดิมมาก ซึ่งเป็นความสำเร็จในการนำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานบริหารจัดการชุมชนของตนเอง จนสามารถบรรลุเป้าหมาย และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นแนวทางการพัฒนาให้เกิดความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเท่านั้นแต่ยังเป็นการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในงานพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: บริบท ปัจจัยของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

The purposes of this research, "Citizen Management in Development of KohSawad Community, Praitwan Sub-district, TakBai District of Thailand, were (1) to study the context and the internal and external community factors which influence on public participation in achieving community development mutually, (2) to study the process of public participation in community development. Its process composes of study methods on factors that influence reaching the process creation of public participation, and to study hierarchical creation of public participation in driving up self community development. The target groups were community heads, occupational and

household representatives. Interview and observation were used in data collection. Data analysis was inductive and it was presented in description. The research result was found that the context of community and factors influence the process of generating achievement in public participation, which consists of (1) leadership, (2) religious leaders, (3) community's culture and tradition, (4) social cost, and (5) motivation.

As for the results of public participation in community development were found that the hierarchical creation of public participation in propelling the development of community's activities, for instances, (1) finding problems and their causes, (2) planning, (3) operation, (4) gaining advantages, (5) evaluation of the process as mentioned for driving up the community development during facing problems. They brought about ease in working's group operation that was gathered into a group by community's mainstays. However, to make comprehension for people in the community to participate in as a concrete requires a variety of factors, particularly motivation reinforcement to community members in order to join in community activities. Cultures and traditions of community were used as a tool for driving up the activities into a concrete.

At present KohSawad community during 2012-2014 is outstanding and strong in many aspects, namely, strengths on participation in public activities, on careers promoting group, on being good citizens as democracy system, on conservation of community's art, cultures and tradition, as well as on education promotion for community members, etc.

Community members can live in the community constantly with continuously better quality of life than at first. This is a success from using the process of public participation to be a guideline in self –management community until the goals are achieved and people's needs are satisfied in the community. It also well corresponds to the society changing nowadays. It is not only a guideline for development to accord with people's way of life in the community but also new innovations are still used in community development.

Keywords: context, community factors, public participation

บทนำ

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจมีความเชื่อมโยงสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น การคาดการณ์และวางแผนล่วงหน้าทำได้ยากกว่าในอดีต ประเทศไทยจึงได้ริเริ่มกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศในแนวใหม่ ตั้งแต่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนด้วย และในที่สุดก็ได้นำไปสู่การปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่ที่มองการพัฒนาประเทศแบบแยกส่วน โดยเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ซึ่งมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” เพื่อรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่จะต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลากหลายมิติอันได้แก่ ความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศที่นับวันกลับยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ดีงามของคนในสังคมไทยที่เห็นได้จากวิกฤตหลักนิติธรรมความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายถูกทำลายโดยกลุ่มต่างๆ ซึ่งไม่สามารถใช้กฎหมายปกติได้ต้องใช้กฎหมายพิเศษและวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองโดยการใช้อำนาจทำลายฝ่ายตรงกันข้ามทางการเมืองซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอขององค์กรบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะที่ถดถอยในหลายๆ ด้าน นำมาซึ่งปัญหาที่ยากต่อการแก้ไขให้กลับเข้าสู่สภาพเดิมได้โดยเร็ว เช่นเดียวกับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่องยาวนานเป็นเวลา 10 ปี ถึงแม้ว่าภาครัฐได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยยุทธวิธีต่างๆ ภายใต้การนำของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ แต่ยังไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้ปรับเปลี่ยนทิศทางที่เป็นรูปธรรมได้

จากปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานพัฒนาในหลากหลายด้านของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นการสร้างคุณภาพของคนคุณภาพของชุมชน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสิ่งแวดล้อม จึงเป็นส่วนสำคัญเพื่อที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาในระดับต่างๆ ให้เกิดความเจริญก้าวหน้าได้โดยเฉพาะ การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประชาชนในระดับรากหญ้าให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งการปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดี การอนุรักษ์

วัฒนธรรมของพื้นที่ให้แก่ เยาวชน สมาชิกในชุมชน สังคม และประเทศชาติ เพื่อให้ชุมชนนั้นมี ภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบของปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ได้อย่างเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่าง ยั่งยืน กรณีตัวอย่าง ชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็น ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการเป็นชุมชนจัดการตนเอง จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยเกิดความ สนใจที่จะศึกษาบริบท / ปัจจัยภายใน และภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง อีกทั้งยังศึกษาถึงแนวคิดการสร้างกระบวนการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน โดยทำการศึกษาเป็นกรณีตัวอย่างที่ชุมชนบ้าน เกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้กรอบ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ชุมชนให้สามารถบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ (decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (implementation) การมีส่วนร่วม ในการรักษาผลประโยชน์ (benefit) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) รวมถึง การศึกษาแนวคิดการพัฒนาชุมชน การพัฒนาทุนมนุษย์ และแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ มาประกอบการแสวงหาองค์ความรู้ของกระบวนการ และวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนของชุมชนบ้านเกาะสวาด เพื่อเป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับ ชุมชน อันจะนำไปสู่การวางแนวทาง และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน และเกิดความสงบสุขโดยเร็ว อีกทั้งยังเห็นคุณค่า และความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน นำไปสู่การสืบทอดความรู้ ภูมิ ปัญญาวิธีการต่าง ๆ ให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนในชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้สามารถพึ่งตนเองได้ อย่างยั่งยืน ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน อย่างแท้จริง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลายๆ ประการ ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับชุมชนบนรากฐานของการใช้หลักวิชา ภูมิปัญญา และประสบการณ์ สู่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับ ชุมชนในแง่มุมที่แตกต่างไปจากเดิม เหล่านี้เป็นความพยายามที่ผู้วิจัยต้องการให้เกิดขึ้นกับการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับชุมชน ไม่เพียงเป็นแนวทางการพัฒนาให้เกิดความสอดคล้องกับการ

ดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่เท่านั้น หากยังเป็นการก่อให้เกิดการรับรู้ และความเข้าใจรวมทั้ง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงในระดับวิถีคิด ระบบคุณค่า และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่การรังสรรค์นวัตกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพของชุมชน และสังคมให้ชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้สามารถที่จะพึ่งพาตนเอง สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีความรู้ความสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองได้ และยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมการดำเนินตามวิถีชีวิตแห่งการเกื้อกูลกัน การเอื้ออาทรต่อกันใน สังคมพหุวัฒนธรรมแห่งนี้ ตลอดจนจนถึงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางสภาวะความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน/ปัจจัยภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ
2. เพื่อศึกษากระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพร่วัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน หรือกลุ่มของประชาชนกับหน่วยงานของรัฐ ด้วยเป้าหมายที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้แสดงความคิดเห็น หรือมีบทบาทร่วมรับผิดชอบต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจเพื่อพัฒนาชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การคิดริเริ่ม การกำหนดปัญหาและความต้องการ เลือกวิธีการและการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินผล การปฏิบัติงาน วิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรค และร่วมกันรับผิดชอบ โดยมีหน่วยงานของรัฐจะมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ชักนำ และสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของชุมชนให้บรรลุผลตามที่ชุมชนได้คาดหวังไว้อย่างยั่งยืนต่อไปได้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุง อย่างมีระบบ และกระบวนการ (process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้าง และแบบแผน (planned and structured change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (ultimate goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาครัฐเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ

อนามัย วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้ และการสร้างไว้ซึ่งทุนทางสังคม (social capital) ที่ชุมชนมีมาแต่ดั้งเดิม คือ ภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษา

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญที่สุดซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่างๆ ไม่ว่าจะครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ประเทศ และระบบนิเวศน์ การที่มนุษย์มีศักยภาพความสามารถทางสมองมากกว่าสัตว์โลกทั่วไป การปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพตามสัญชาตญาณทางธรรมชาติคือ การกิน อยู่ สืบเผ่าพันธุ์ และเอาตัวรอดจากภัยคุกคามต่างๆ เท่านั้น หากครอบคลุมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด จิตใจ อุดมคติ ฯลฯ ของสังคมระดับต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยสติปัญญาความสามารถและจินตนาการที่มีอยู่ตามธรรมชาติด้วย (อรรถวิฑิตยาพงศ์, 2549)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Desimone, Werner & Harris (2002) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรว่า เป็นกิจกรรมการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บุคลากรในองค์กรมีโอกาสเรียนรู้ และเพิ่มพูนทักษะที่จำเป็นตามความต้องการของระบบงานทั้งในปัจจุบัน และอนาคต การเรียนรู้นี้ถือว่าเป็นแก่นสาระสำคัญของความพยายามทั้งปวงของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงควรเริ่มตั้งแต่พนักงานเริ่มเข้ามาทำงาน และต่อเนื่องตลอดชีวิตสายชีพของพนักงาน มีการกำหนดโปรแกรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของกลยุทธ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้น นอกจากการสนับสนุนจากภาครัฐหรือเอกชน ยังต้องอาศัยปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ ที่จะเสริมสร้างความสมดุลของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อาทิเช่น ปัจจัยด้านทรัพยากรทั้งทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีชีวิต หรือไม่ก็ตามแล้วเป็นกลไกหนึ่งที่ขบการพัฒนาให้เกิดผลอย่างยั่งยืนนั้น แต่สิ่งที่เป็นวัตถุไม่เกิดผล หากทรัพยากรที่สำคัญยิ่งคือ ทรัพยากรมนุษย์ไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพให้มีความรู้ความสามารถเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และทั้งสองสิ่งที่กล่าวมานั้น หากจะเกิดประโยชน์ และตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนได้อย่างทั่วถึงจะต้องอาศัยระบบโครงสร้างหรือกระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพจึงจะสามารถ

ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นได้ และที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นต้นแบบของชุมชนจัดการตนเองเพื่อให้ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนของตนเองได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (informant) ในการวิจัยได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเกาะสวาด หมู่ที่ 5 ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบจังหวัดนราธิวาสจำนวน 565 เป็นชาย 268 คน เป็นผู้หญิง 297 คน เฉลี่ยครัวเรือนละ 3-4 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้ ใช้การสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการเลือกแบบไม่มีโครงสร้างที่เคร่งครัด มีขั้นตอน และวิธีการดำเนินการที่ไม่ซับซ้อน เพื่อให้ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาในการวิจัยได้อย่างลุ่มลึก และเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รวมทั้งต้องเป็นผู้รู้จริงในเรื่องนั้น (information-rich cases) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มจำนวน 25 คน คือ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ด้านต่างๆ ต่อชุมชนโดยคัดเลือกมา 3 กลุ่มได้แก่

1. กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการชุมชน คณะทำงาน ผู้นำศาสนา และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความใกล้ชิดกับสมาชิกในชุมชน และเป็นผู้ที่มีส่วนในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน โดยคัดเลือกมาจำนวน 5 คน

2. กลุ่มผู้นำกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มโคขุน และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น โดยคัดเลือกมาจำนวน 10 คน

3. กลุ่มตัวแทนครัวเรือนในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในฐานะเป็นตัวแทนครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนโดยคัดเลือกมาจำนวน 10 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษาวิจัย “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส” โดยศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545) ได้กำหนดการมี

ส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (2)การมีส่วนร่วมในการวางแผน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบจังหวัดนราธิวาส” ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยไว้ดังนี้

3.1 ขอนหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตศึกษา คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อส่งเอกสารต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย เอกสารแนะนำตัว คำโครงการวิจัยไปให้กลุ่มตัวอย่างตามสถานที่ และหน่วยงานต่างๆ ที่กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติงานรับทราบ และรอการตอบรับจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อกำหนดนัดหมายวันสัมภาษณ์ต่อไป

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการวิจัย มีดังนี้

3.2.1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ เช่น หนังสือ-ตำรา งานวิจัย-วิทยานิพนธ์ บทความ-วารสาร และอื่นๆ มาเสริมในประเด็นที่เชื่อมโยงกับการศึกษาวิจัย เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการศึกษาวิจัย

3.2.2 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น เอกสารราชการ จดหมายหรือจดหมายเหตุ บันทึกการเดินทาง บันทึกประวัติของชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์เอกสาร เพื่อศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

3.2.3 การเก็บข้อมูลที่เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาดีที่สุด และมีความเกี่ยวข้องมากที่สุดโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ ความคิดความเห็น ความรู้สึก และความรู้เกี่ยวกับชุมชนของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้ศึกษาจะต้องลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผ่านการพูดคุย การสัมภาษณ์เป็นการเจาะลึกประเด็นต่างๆที่ผู้วิจัยสนใจ โดยใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มสำหรับการจัดเก็บข้อมูลในการวิจัย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นหลัก

3.2.4 การถอดเทปบันทึกเสียงคำให้สัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างพร้อมจัดพิมพ์คำ-สัมภาษณ์ ทั้งที่ได้จากการบันทึกเสียงและการเขียนตอบแบบสัมภาษณ์

3.2.5 นำคำสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ได้จัดพิมพ์แล้ว ส่งกลับไปยังผู้ให้สัมภาษณ์ทำการตรวจสอบเนื้อหาและยืนยันในคำให้สัมภาษณ์ของตนเอง และจากการเขียน

ตอบคำสัมภาษณ์ที่กลุ่มตัวอย่างได้ให้สัมภาษณ์ไว้จำนวน 25 คน กำหนดระยะเวลา 3 เดือน จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาตรวจสอบเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทปคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ เพื่อแจกแจง และจัดกลุ่มข้อมูล สรุปประเด็นสำคัญและตีความ เนื้อหาที่กำหนดเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหา คือ ค่าความถี่

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลปัญหา และข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส โดยใช้วิธีสังเคราะห์ข้อความ และนำเสนอข้อมูลโดยการเชิงพรรณนา

4.3 การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมารวบรวมตีความ เพื่อสืบค้นหาข้อสรุปผลรวม โดยมุ่งเน้นสืบค้นหาความหมายจากข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในสภาวะการณ์แตกต่างกัน ทั้งในรูปแบบของข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเชิงพรรณนาเป็นข้อความที่บรรยายอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับเนื้อที่ค้นพบ การพรรณนาจะครอบคลุมสาระสำคัญของข้อมูล และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า

1. บริบทของชุมชน/ปัจจัยภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย 5 ด้านคือ (1) **ภาวะผู้นำ** การมีผู้นำชุมชนที่วิสัยทัศน์ที่ดี มองการณ์ไกลจะเป็นผลดีต่อการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นส่วนรวม และสิ่งที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญของผู้นำชุมชนจะต้องเป็นคนที่เข้ามาอาสาเพื่อส่วนรวม อย่างแท้จริงจึงจะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และชุมชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง (2) **ผู้นำศาสนา** การที่ผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนถึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกที่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผู้นำศาสนาจะร่วมกับผู้นำชุมชนจัดกิจกรรม โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน สำหรับชุมชนบ้านเกาะสวาดได้ดำเนินการดำเนินงานพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนแล้วยังมีเจ้าอาวาสวัดเกาะสวาดที่

เป็นผู้สนับสนุนทุนเป็นเบื้องต้น (3) **วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน** การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์สิ่งที่ดั้งเดิมแล้ว ในทางกลับกันการนำศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของชุมชน เป็นสร้างความสามัคคีของประชาชนในชุมชน ซึ่งหากมองถึงระยะยาว จะส่งผลต่อการดำเนินงานพัฒนาของชุมชนนั้นประสบความสำเร็จได้ง่ายยิ่งขึ้น เพราะประชาชนใน ชุมชนมีความสามัคคี และพร้อมที่จะเข้าร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ใน อนาคต (4) **ทุนทางสังคม** ทุนทางสังคมของชุมชนนับว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนงานให้ เกิดความสำเร็จ ซึ่งล้วนมีผลต่อการดำเนินงานในทุกชุมชน หรือองค์กร (5) **การสร้างแรงจูงใจ** การใช้มีจิตวิทยาในการที่จะจูงใจชาวบ้านให้มาร่วมทำกิจกรรม มิเช่นนั้นอาจจะก่อให้เกิดความ แดกแยกระหว่างชาวบ้านด้วยตนเองได้ในชุมชน และการสร้างความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะด้านการ บริหารงบประมาณหรือผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีการจัดการให้ตีความโปร่งใส และผู้นำ ชุมชนห้ามเข้าไปยุ่งเกี่ยวทำได้แค่ตรวจสอบการใช้งบให้ถูกต้องด้วยความเป็นธรรมจะใช้ให้ ประชาชนมีความไว้วางใจที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมของชุมชนได้

2. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน พบว่า ลำดับขั้นการสร้าง กระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชน ได้แก่ (1) **การมีส่วนร่วมใน การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา** เพราะชุมชนถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ซับซ้อน และการบริหารจัดการกลไกต่างๆ ในสังคมอีกทั้งยังเป็นองค์กรลำดับต้นๆ ที่เป็นแหล่งขัดเกลา ทรัพยากรมนุษย์ให้เติบโตเป็นไปตามครรลอง ครอบคลุมของสังคมนั้นให้ไปทำตามวิถีประชา ฉะนั้นการที่จะนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาในชุมชนย่อมเป็นสิ่งที่ทำทนาย สิ่งก็ตามมาพร้อมกันคือ ความคาดหวังกับนวัตกรรมนั้น ในทางกลับกันความไม่ไว้วางใจต่อนวัตกรรมที่ถูกนำเข้ามา ก็มี ไม่น้อยเช่นเดียวกัน สิ่งที่เราเริ่มเป็นลำดับแรกๆ ของการทำงานของคณะทำงาน คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อกระบวนการที่คณะทำงานจะนำมาใช้ในการดำเนินงานในชุมชนบ้านเกาะสวาด (2) **การมีส่วนร่วมในการวางแผนการค้นหาจุดสนใจที่ดี และมีพลังต่อการอธิบายสิ่งต่างๆ** ในการระบุประเด็นปัญหาหรือความน่าสนใจที่โดดเด่น และมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวอื่นๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องถึงประโยชน์ และผลกระทบต่อชุมชน เพื่อเป็นหัวข้อหลักในการเปิดตัวประเด็น ความสนใจในการจูงใจไปสู่การสื่อสาร และนำเสนอถึงเรื่องราวต่างๆ ในการขับเคลื่อนการดำเนิน กิจกรรมการสร้างชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นชุมชนมีความเข้มแข็ง ต่อไปในอนาคตได้ ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนไปสู่ขั้นของการปฏิบัติ (3) **การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน** การระดมกลุ่มเพื่อจัดเวทีประชาคมในชุมชน เพื่อหาหรือถึง การดำเนินงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชน

กำลังเผชิญอยู่ไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิด ร่วมกันแสวงหาแนวทาง และปฏิบัติ ร่วมกันโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญต่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

(4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ สำหรับการจัดสรรผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนบ้านเกาะสวาดมีการระดมทุนโดยมีกฎอยู่อย่างหนึ่งว่าสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าร่วม หุ้กลุ่มอาชีพอย่างน้อยหนึ่งกลุ่ม และจะจัดสรรผลประโยชน์ตามผลการดำเนินงานเป็นหลัก

(5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับการประเมินผลจะคณะทำงานของชุมชนร่วมกับ ประชาชนในชุมชนประเมินผลการดำเนินงานโดยจะรายงานผลการดำเนินงานในที่ประชุม ประจำเดือน พร้อมๆ กับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน จากการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการ ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นในช่วงที่ชุมชนกำลังประสบกับปัญหา ส่งผลให้การ ดำเนินงานของคณะทำงานที่เกิดจากการรวมตัวของแกนนำในชุมชนสามารถดำเนินงานได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนต่อกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกใน ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการใช้ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องมือไปสู่ การขับเคลื่อนกิจกรรมอื่นๆ ให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันชุมชนบ้านเกาะสวาดในช่วง ระหว่างปี พ.ศ. 2555-2557 มีความโดดเด่นและเข้มแข็งหลากหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ความเข้มแข็ง ในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมสาธารณะ ความเข้มแข็งในการทำกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ความเข้มแข็งในด้านการเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย ความเข้มแข็งด้านการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และความเข้มแข็งในการส่งเสริมการศึกษาแก่สมาชิกในชุมชน เป็นต้น สมาชิกของชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาอย่าง ต่อเนื่องจากเดิมมาก ซึ่งเป็นความสำเร็จในการนำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้เป็น แนวทางในการดำเนินงานบริหารจัดการชุมชนของตนเอง จนสามารถบรรลุเป้าหมาย และสามารถ ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นแนวทางการพัฒนาให้เกิดความสอดคล้องกับการ ดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเท่านั้นแต่ยังเป็นการนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในงานพัฒนา ชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

1.1 ผลการศึกษาวิจัย นำไปสู่โจทย์ใหม่ที่มีท้าทายของการสร้างกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสานการดำเนินงานของชุมชน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความไม่แน่นอนของสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนให้เกิดความต่อเนื่องสามารถสร้างประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนได้

1.2 การศึกษาวิจัยในครั้งพบปัญหาอุปสรรคในการเดินทาง และความปลอดภัยของผู้วิจัย ดังนั้นหากผู้ที่มีสนใจประเด็นต่างๆ ในการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ต่างๆ ประกอบการทำการศึกษาวิจัย เช่น ระยะเวลา สถานการณ์ ต้นทุน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาวิจัยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบอยู่บ่อยครั้งดังนั้นผู้ที่มีความสนใจในประเด็นต่างๆ ที่จะใช้เป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยจะต้องอาศัยบุคคลที่มีความชำนาญกับพื้นที่และจะต้องรู้จักกับบุคคลในพื้นที่ซึ่งช่วยให้การดำเนินการวิจัยได้ข้อเท็จจริงและถูกต้องน่าเชื่อถือมากขึ้น

2.2 การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยจึงต้องสื่อสารทำความเข้าใจให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของงานวิจัย และวิธีการเก็บข้อมูลดังกล่าว หรืออาจปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

2.3 การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบใหม่ๆ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนาชุมชน และสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อยอดจากการทำวิจัยครั้งนี้ เช่น การจัดการตนเองของชุมชน การเปรียบเทียบปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จ และความล้มเหลวในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนา*

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบแปด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ,

สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. (2545). *ชุดการเรียนรู้ด้วย*

ตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. ฟรินดิง.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชน
ถึงยุคพัฒนาความทันสมัย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

Desimone, R.L., Werner, J.M., & Harris, D.M. (2002). *Human resource development
(3rd ed.)*. Orlando: Harcourt College Publishers.